

propter vitandum incommodum indebitæ administrationis, obligat etiam illum in quo tale incommodum cessat, quia sufficiens est ad illa perfectissime administranda. Unde potius potest retorqueri argumentum ad confirmandam assertionem. Nam si lex prohibeat aliquid propter incommoda vitanda, obligat in particulari casu, etiamsi in illo non inveniatur; ergo similiter, etc. Præterea retorquetur ratio illius sententiæ, quia, licet cessent pericula vel incommoda, semper est honestum servare legem, et est utile ad majorem legis vigorem et observantiam. Item quia ut lex universaliter obliget, satis est quod plurimum sequantur incommoda ex contrario actu. Quocirca, ut in aliquo casu cesset obligatio legis latæ ad vitanda incommoda, non satis est ut incommoda cessent, sed oportet ut occurrant aliqua gravia incommoda, quæ in tali casu sequantur, si lex servetur, et ideo per modum epikhiæ cessare censeatur. Et ita videtur interpretari Navarr. suam sententiam, de quo puncto plura dicemus infra, tractando de interpretatione vel cessatione obligationis legis.

9. *Secunda conclusio.*—Dico secundo: quando lex fundatur in præsumptione definitiva, seu facti, non obligat non subsistente præsumptione seu veritate facti. Juxta hanc assertionem procedere potest communis sententia supra citata, eamque significare videtur Felinus dicto n. 40, verb. *Hanc fallentiam*, ubi numerat tres casus in quibus lex non obligat in conscientia; et omissis secundo de lege injusta, et tertio de lege pœnali quoad solutionem pœnæ, qui ad rem præsentem non pertinet, primus et unicus apud illum est, quando lex fundatur super præsumptis, et non super certis, ut ille loquitur; ut quando lex præcipit obedire sententiæ quam præsumit justam: nam si constet non esse justam, non obligat talis lex ad observandam illam sententiam, quia fundatur in præsumptione talis facti in individuo, scilicet, quod talis sententia justa sit. Et idem significat Baldus in dicta leg. *Cum quis*, in exemplis omnibus quæ adducit; quamvis alii utantur aliis exemplis, quæ plus indicant et admittenda non sunt, ut in libro quinto latius dicam. Exemplum autem de hærede non faciente inventarium, admissa illa opinione, ad hunc sensum debet accommodari. Et habet fundamentum in Authentica de Hæredibus et Falcid., c. 2, ibi: *Et non per ea quæ forte surripunt, vel malignanter introducere pertentant.* Et infra: *Cum utique si nihil malignati essent, non forte competeret, vel forte illa*

lex quasi pœnalis est propter negligentiam faciendi inventarium, et ideo non obligat in conscientia ante judicis sententiam; poterit autem tunc juste cogi hæres per judicem, et tunc tenebitur in conscientia parere. Neque aliud disponi videtur per illam legem. Omissis vero exemplis, ratio assertionis est, quia quando lex fundatur hoc modo in præsumptione, deficiente veritate, tollitur omnino fundamentum legis, et ideo necesse est ut cesset obligatio ejus. In quo est magna differentia inter hanc legem et illam, quæ fundatur in præsumptione periculi: quia in priori, cessante veritate, deficit fundamentum legis: in posteriori autem minime, quia semper est verum dicere actum esse periculosum, etiamsi non eveniat effectus. Unde proprie loquendo, illa ratio periculi non tam ex præsumptione, quam ex vero et certo judicio de tali periculo timetur: secus vero est, quando præsumptio est de ipso facto, quod simpliciter incertum est, licet præsumatur: unde cum non tantum periculum, sed etiam ipsum factum sit fundamentum talis legis, merito, cessante veritate facti, cessat obligatio legis. Accedit quod etiam tunc cessat materia legis, ut, in casu de matrimonio, si lex præcipiat permanere cum muliere cognita post sponsalia, et contingat non fuisse cognitam affectu maritali, cessat in conscientia obligatio talis legis, quia re vera cessat materia ejus: nam intentio illius legis est præcipere accessum ad suam conjugem, et illa non est conjux: ita ergo est in omnibus similibus.

10. *Ex verbis legis, usu, et interpretatione doctorum colligendum, quando lex fundatur in præjudicio periculi vel in præsumptione facti.*—Solum potest ulterius interrogari quomodo discernendum sit, quando lex fundatur in præjudicio periculi tantum, seu in eo, quod frequentius accidit, vel etiam in præsumptione facti, quod ita in re ipsa esse supponatur. De hoc vero non possumus certam regulam in particulari assignare. Dicimus ergo ex materia et verbis legis, adjuncto usu, et interpretatione doctorum id esse colligendum. Altera dubitatio de intentione legislatoris, quæ in alio argumento superioris capituli petebatur, post sequens caput commodius tractabitur.

## CAPUT XXIV.

UTRUM LEX CIVILIS OBLIGET VEL OBLIGARE POSSIT SUB REATU MORTALIS CULPÆ.

1. Præceptum (ut notat Cajet. 2. 2, q. 104,

artic. 2, et in sum. verb. *Præceptum*) interdum generaliter sumitur pro imperio imponente necessitatem obediendi, ita ut peccetur si non impleatur, juxta illud Hieronym. lib. 4 contra Jovin.: *Quod præcipitur, imperatur, quod imperatur necesse est fieri*, cap. ult. 14, q. 1; aliquando vero accipitur antonomastice pro imperio imponente necessitatem mortaliter peccandi si non pareatur, et utroque modo præceptum includit obligationem in conscientia, et ita utraque ratio præcepti sufficit ad veram rationem legis, et aliqua earum necessaria est juxta supra dicta. Hinc ergo oritur quæstio an lex civilis solum includat rationem præcepti large sumpti, vel etiam possit ex suo genere magis obligare, et necessitatem imponere vel parendi, vel mortaliter peccandi. In quo puncto clarius videntur loqui Gerson et Almain. supra citati cap. 20, negantes magistratui civili hanc potestatem. Idemque a fortiori tenent qui de legibus ecclesiasticis hoc docent, quos libro sequenti, cap. 18 commemorabimus. Aliqui etiam canonistæ docuerunt non esse peccatum mortale, non parere legibus civilibus secluso contemptu: Imol. in repet. cap. *Cum contingat*, de Jurjur., col. 17, cujus doctrinam in hac parte valde commendat Felin. in c. 1 de Sponsal. n. 19; unde videntur supponere ex vi talium legum non sequi per se talem obligationem. Hi vero auctores nullam novam rationem vel probationem afferunt, qua ostendant excedere efficaciam potestatis ac legis civilis, attingere hunc gradum præcepti, seu obligationis, et omnes quæ afferri possunt reducuntur ad eas quæ in c. 20 positæ sunt. Quibus omissis,

2. *Legem civilem ex genere suo obligare posse sub culpa mortali, licet hoc non semper in individuo contingat.*—Dico primo: lex civilis ex genere suo obligare potest sub reatu mortalis culpæ. Dico autem *ex genere suo*, quia certum est in individuo, seu in singulis legibus non semper esse tam gravem obligationem, ut transgressio legis civilis reatum æternæ pœnæ inducat. Quia nec lex divina et naturalis in omni materia et actione cum tanto rigore obligant, ut ex 1. 2, q. 88 et 89 nunc suppono. Dicitur ergo lex civilis ex suo genere obligare sub mortali, quia, si ex parte materiæ sit capacitas, et voluntas legislatoris interveniat, ex parte legis non deest efficacia seu potestas ad obligandum. Ita docet aperte D. Thom. 2. 2, q. 104, art. 6, juncto art. 1, q. 105, et q. 147, art. 3; Soto, lib. 1 de justit., q. 6, art. 4; Castro, lib. 1 de Leg. pœn., cap. 4 et 5; Dried.,

lib. 2 de Libert. Christian., cap. 1; Medin., c. de Pœnitent., tract. 4 de Jejun., cap. 7; Adrian. quodlib. 6, art. 2; Major 4, dist. 15, q. 4, præsertim ad 2; Navar. in sum., cap. 23, n. 55; Covar. in reg. *peccatum*, p. 2, § 5, n. 2 et 3, ubi plures alios refert. Et probari potest ex August. epist. 50, non longe a principio, dicente: *Quicumque legibus imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium*; utique apud Deum, ut ex contextu constat. Ostendi etiam potest assertio omnibus testimoniis et rationibus adductis in cap. 20; nam obligatio in conscientia simpliciter dicta extenditur ex genere suo ad obligationem sub mortali. Unde ratio propria est, quia lex humana ex se obligat in conscientia: ergo ex se etiam inducit obligationem materiæ proportionatam, si circa illam absolute feratur: ergo ex se inducere valet obligationem sub mortali. Confirmatur, quia ratio naturalis dictat talibus legibus esse obediendum, sicut dictat esse obediendum parentibus, et sicut dictat promissionem Deo factam esse servandam: ergo sicut non servare vota vel non obedire parentibus ex suo genere est peccatum mortale, ita etiam non servare leges civiles, seu (quod perinde est) non obedire principi seculari, ex suo genere est peccatum mortale: ergo leges civiles ex genere suo possunt obligare ad mortale.

3. *Corollarium.*—*Prædictam potestatem præcipiendi cum tanto rigore, consequi ad illam potestatem non autem esse ex speciali Dei aut Christi concessione.*—Atque hinc inferitur potestatem hanc sic præcipiendi cum tam rigorosa obligatione non convenire principibus secularibus ex speciali Dei aut Christi concessione, sed ex natura rei consequi ad illam potestatem quam habent a Deo ad gubernandam rempublicam in suo ordine. Probatur primo a simili de potestate quam pater habet ad imperandum filio, imponendo ei gravem obligationem, quando materia illam postulat: illa enim potestas non est ex speciali concessione, sed sequitur jure naturæ ex vi domini paterni et illius naturalis principii: Obediendum est parentibus juste præcipientibus. Idemque est cum proportione de obedientia quam servus debet domino: ergo idem est de obedientia debita legibus principum. Secundo, quia potestas principis ad constituendum actum ut necessarium ad honestatem illius virtutis in cuius materia versatur, vel ad præscribendum medium in tali materia virtutis, non est ex speciali concessione distincta a potestate regendi

republicam, sed est inclusa in illa ex ipsa rei natura : sed ex hac potestate, et actu ejus sequitur intrinsece, et ex natura rei, ut sit peccatum mortale transgredi talem legem : ergo etiam potestas sic præcipiendi est inclusa ex natura rei in tali potestate, et non est addita per specialem concessionem. Minor declaratur (cætera enim clara sunt) in materia justitiæ, quando lex taxat pretium rei : nam eo ipso illud est medium justitiæ, et transgressio est injustitia, quæ ex genere suo peccatum mortale est, et consequenter etiam violatio talis legis est ex suo genere peccatum mortale, et idem est cum proportione in reliquis. Tertio probatur, quia hæc concessio non est specialiter data a Christo, alias esset propria legis novæ, quod est frivolum et sine fundamento, et aperte repugnat Paulo Rom. 13 dicenti *omnis anima*, etc., et tradit generalem doctrinam communem etiam ethnicis, ut in superioribus visum est, et constat aperte ex simili loco Petri, 1 Canon., cap. 1, et Sapient. 6, *Audite reges*, etc., quoniam data est a Domino potestas vobis. Quod vero illa potestas, quæ communis est ethnicis, non sit ex speciali concessione addita naturæ, in superioribus ostensum est, et per se est evidens, tum quia in Scriptura nulla sit mentio talis concessionis, sed illi potestati naturali tribuitur tanta vis imperandi, ut qui ei resistunt sibi damnationem acquirant, Roman. 13; tum etiam quia talis potestas inventa est in legitimis regibus infidelibus, nullam revelationem vel supernaturalem notitiam habentibus: est ergo intrinseca potestati naturali, et divina dicitur per modum doni connaturalis, non per modum specialis concessionis.

4. Contra hanc autem veritatem videtur sensisse Medina tract. de Jejunio, cap. 7, sentit enim seculares principes habere hanc potestatem ex speciali Dei concessione: ratione cujus dicit eos uti auctoritate Dei, quando imperant sub reatu pœnæ æternæ. Et in hoc æquiparat principes seculares prælati Ecclesiæ, qui potestatem suam habent ex speciali concessione Christi. Nifiturque in illo fundamento Gersonis, quod nemo potest sub reatu pœnæ æternæ imperare, nisi qui illam pœnam potest infligere, et ideo solus Deus id potest, vel qui ab illo habet talem potestatem specialiter commissam. Almain. vero d. cap. 12 Moral., licet in principali assertionem dissentiat a Medina, tamen in hoc fundamento convenire videtur. Putat enim ad præcipiendum sub reatu pœnæ æternæ necessariam esse auctoritatem specialiter a Deo concessam, et quia putat hanc esse

datam Christi Vicario, non autem principi temporali, ideo negat leges civiles obligare sub mortali, licet de ecclesiasticis id concedat.

5. Sed profecto idem est cum proportione de utroque superiori seculari et ecclesiastico in hac parte sentiendum. Nam licet in hoc differant, quod potestas gubernandi aliter data est Vicario Christi, quam imperatori, illi enim data est per specialem concessionem supernaturalem, huic per electionem hominum, vel alium modum dimanantem a Deo, ut auctore naturæ ex vi naturalis luminis rationis; nihilominus in hoc conveniunt, quod neutri data est peculiaris potestas imperandi in sua materia et foro sub reatu pœnæ æternæ per specialem concessionem, sed solum quatenus ex natura rei includitur in potestate gubernandi unicuique concessa. Nam Petrus non habuit hanc potestatem (ut infra videbimus) nisi ex vi illius concessionis *Pasce oves meas*, et aliam specialiore fingere vanum est et sine fundamento. Idem ergo cum proportione est de rege, seu imperatore, quia in latitudine suæ materiæ potestas ejus includit hanc vim et efficaciam imperandi, ut declaratum est.

6. Neque fortasse Medina aliud sensit: nunquam enim dixit hanc esse specialem concessionem, sed solum voluit explicare non potuisse quamcumque ex his potestatibus extendi ad obligandum sub reatu pœnæ æternæ, nisi esset utraque aliquo modo divina, et per eam operaretur homo, ac præciperet ut minister Dei. Quod est verissimum, tum quia id satis indicavit Paulus loco citato, tum etiam quia alias transgressio talis legis non redundaret in Dei offensionem, et consequenter non mereretur æternam pœnam. Almain. autem immerito constituit in hoc differentiam inter potestatem laicam et ecclesiasticam: nam, licet in multis aliis differant, in hoc servant proportionem, non æqualitatis, sed ejusdem proportionalitatis, ut satis explicatum est.

7. *Secundum corollarium.* — Secundo, ex dictis infertur non solum posse peccari mortaliter contra legem civilem, quando ex contemptu formali non servatur; sed etiam quoties cum sufficienti cognitione ac deliberatione violatur, sive id fiat ex negligentia, sive ex quocumque alio pravo affectu. Hoc advertimus contra aliquos qui etiam de ecclesiasticis legibus dixerunt, non peccari contra eas mortaliter, nisi formaliter contemnantur, qui a fortiori idem essent dicturi de legibus civilibus. Sed contra illos ex professo tractabimus libro seq. Nunc probatur illatio, quia sine contemptu

formali datur plena et consummata transgressio legis; ergo, si lex de se obligat sub reatu æternæ pœnæ, in transgressione ejus committitur peccatum mortale, etiamsi non fiat ex contemptu formali. Loquor autem semper de formali contemptu: nam virtualis, seu potius materialis, in omni transgressione legis includitur: formalis autem necessarius non est, ut patet inductione: nam ad peccandum contra justitiam, vendendo rem carius quam lege taxatum sit, non est necessarius formalis contemptus legis, sed satis est id facere voluntarie ex affectu pecuniæ, vel alio simili. Item, ut iudex peccet graviter transgrediendo juris ordinem in judicio, non est necesse ut ex contemptu id faciat, ut constat. Et idem est in similibus, quæ satis constant ex communi usu et sensu fidelium. Imo hinc obiter infero posse peccari mortaliter contra legem humanam per unum actum, vel omissionem, omnibus illis modis quibus potest peccari contra legem naturalem vel divinam, scilicet, vel per malitiam, seu ex certa scientia et pravo usu libertatis, vel ex passione, quæ sufficientem deliberationem non excludat, vel per ignorantiam crassam et supinam, seu ex notabili negligentia profectam. Patet, quia omnibus his modis potest esse actus sufficienter voluntarius, et nihil aliud requiritur, supposita obligatione legis, et quod ad hoc eadem est ratio de humana quæ de naturali vel divina lege. Quapropter sano modo intelligendum est quod Cajetanus verb. *Præceptum* in fine ait, in his quæ sunt positivi juris, si absque contemptu peccetur ex pura ignorantia, vel apparenti excusatione, cum animo non consentiendi contra præceptum obligans ad mortale, non peccari mortaliter. Hoc enim intelligendum est de ignorantia invincibili et non crassa, et de probabili existimatione excusationis. Unde idem dici posset de rebus juris divini positivi, licet in humano plures admitti possint similes excusationes. Atque ita explicuit illam doctrinam Sylvest. verbo *Inobedientia*. ubi D. Thomam et alios refert.

## CAPUT XXV.

UTRUM LEX HUMANA, UT OBLIGET SUB MORTALI  
CULPA, GRAVEM MATERIAM REQUIRAT, ET QUÆ  
ILLA SIT.

1. Quoniam dictum est legem posse de se obligare sub mortali, licet non semper ita obliget, et ideo necessarium est declarare

quando obligatio legis pertingat usque ad illum gradum in quo tam rigorose obliget. Quantum autem ex communi doctrina doctorum in hac materia colligi potest, tria capita designari solent ad hanc gravitatem obligationis in lege discernendam: nimirum qualitas, seu quantitas aut gravitas materiæ in qua lex præcipit; verba quibus lex profertur, sub quibus pœnam in lege additam comprehendimus; et intentio præcipientis, de quibus sigillatim dicendum est.

2. Circa primum, certum est gravitatem materiæ præcepti esse necessariam ad gravem legis obligationem, ita ut non sit in potestate legislatoris humani obligare sub mortali in materia levi, etiamsi maxime id velit et intendat. Ita docuit Driedo l. 3 de Libert. Christ., cap. 3, ad 5, et hac ratione dixit idem auctor l. 2, cap. 1, in discursu secundæ propositionis: *Temerarie mandantium intentiones pro quibuslibet rebus parvi ponderis non obligant subditos, ut teneantur obedire sub pœna criminis illius, quod ipsi volunt subditos incurrere.* Idem tenet Castro d. lib. 1, de Leg. pœn., cap. 5, docum. 4; inclinatur Cord. in sum. q. 118, p. 1, quatenus ait non esse in potestate superioris obligare sub mortali aut veniali, sed hoc pendere ex quantitate materiæ. Et probatur primo, quia primum fundamentum hujus obligationis est materiæ capacitas, nec potest legislator facere ut actus excedat potentiam, id est, obligatio capacitatem materiæ. Secundo, quia esset injustum, imo stultum præceptum quoad illam partem. Quid enim magis inordinatum quam propter rem levem obligare ad pœnam æternam aut (quod perinde est) in re levi constituere salutis viam, seu medium ad illam? Tertio, quia lex naturalis et divina non obligant sub mortali in materia levi: ergo multo minus potest id facere lex humana. Quarto, quia talis lex non esset in ædificationem, sed in destructionem, et scandalum, et occasionem ruinæ, et onus imponeret grave et importabile: non ergo potest talem imponere obligationem. Quinto, quia alias possent principes aut Prælati pro suo arbitratu imponere graves obligationes circa res minimas, quod est absurdum et contra Christi reprehensionem, *Alligant onera gravia, et importabilia*, Mat. 23. Sexto, quia, si lex civilis pœnam mortis imponeret pro levi crimine, injusta esset, et nulla quoad illum partem; ergo multo magis erit injusta lex humana quæ imponeret reatum pœnæ æternæ apud Deum in materia levi, secundum rectam æstimationem apud eundem Deum. Unde me-